

Názory na sametovou revoluci

Technické parametry

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost 2009, v09-09a</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>31. 8. – 7. 9. 2009</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Region (Oblasti NUTS 2), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1046</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PD. 79, PD. 74 – 81</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>3. listopadu 2009</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Daniel Kunštát</i>

CVVM Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., do svého zářijového šetření zařadilo rozsáhlý blok otázek, který v souvislosti s dvacetiletým výročím přechodu k demokratickému režimu mapoval názory veřejnosti na události roku 1989.

První otázka zjišťovala, odkud dotázaní čerpají své informace o roce 1989¹.

Tabulka 1: Zdroje informací o událostech v roce 1989 (v %)

	ANO	NE	NEVÍ
Informace z médií (televize, rozhlasu, tisku)	86	13	1
Informace z filmu a literatury	70	28	2
Informace z vyprávění	68	31	1
Osobní vzpomínky	67	32	1
Informace ze školy	34	64	2

Pozn. Položky v tabulce jsou seřazeny sestupně, podle velikosti podílu odpovědi „ano“.

¹ Znění otázky: „Před 20 lety proběhla tzv. sametová revoluce. Máte na tuto dobu osobní vzpomínky, jste informován z vyprávění, jste informován z filmu a literatury, jste informován z médií (televize, rozhlasu, tisku), jste informován ze školy?“

Drtivá většina veřejnosti (86 %) je o situaci před dvaceti lety informována z médií (televize, tisku a rozhlasu). 70 % dotázaných podle vlastních výpovědí čerpá informace z uměleckých děl (z filmu a literatury) a 68 % získává informace z nejbližšího sociálního okolí, tj. z vyprávění. Není bez zajímavosti, že pouze dvě třetiny dotázaných (67 %) připouštějí osobní zkušenost. Zhruba třetina respondentů (34 %) čerpala informace o r. 1989 ve škole.

Z hlediska sociodemografických charakteristik respondentů zmiňují osobní vzpomínky častěji důchodci (91 %), ekonomicky aktivní (71 %), vysokoškolsky vzdělaní (76 %), příznivci KSČM (82 %) a ČSSD (80 %) a dotázaní starší 45ti let (podrobněji viz tabulka 2). Méně často osobní vzpomínky na r. 89 uváděli přívrženci SZ (37 %), dotázaní se základním vzděláním (50 %), ekonomicky neaktivní (61 %) a studenti (1 %) a přirozeně dotázaní mladší 29 let (14 %).

Informace z vyprávění mají častěji dotázaní se subjektivně deklarovanou dobrou životní úrovní (73 %) a studenti (87 %), méně často pak potenciální voliči KSČM (50 %), lidé se špatnou životní úrovní (61 %), důchodci (52 %) a dotázaní starší 45ti let (54 %).

Informace z filmu či literatury nadprůměrně často uváděli vedoucí zaměstnanci (87 %) , respondenti s dobrou životní úrovní (78 %), lidé s vysokoškolským vzděláním (80 %), ekonomicky aktivní (75 %) a přívrženci ODS (80 %). Méně často naopak ekonomicky neaktivní (65 %) dotázaní se špatnou životní úrovní (56 %), lidé se základním vzděláním (64 %) a stoupenci KSČM (59 %).

Informace ze školy častěji uváděli studenti (90 %), dotázaní s dobrou životní úrovní (41 %), lidé se základním vzděláním (61 %), respondenti mladší třiceti let (viz tabulka 2) a příznivci Strany zelených (56 %), méně často pak důchodci (7 %), příznivci KSČM (8 %), dotázaní starší 45ti let (viz tabulka 2) a respondenti se špatnou životní úrovní (22 %).

Média jako zdroj informací o r. 1989 častěji zmiňovali respondenti s dobrou životní úrovní (90 %), vysokoškoláci (92 %), ekonomicky aktivní (89 %), vedoucí zaměstnanci (95 %) a příznivci ODS (91 %). Oproti průměru méně často uvádějí mediální informace dotázaní se špatnou životní úrovní (78 %), respondenti se základním vzděláním (80 %), ekonomicky neaktivní (83 %) a potenciální voliči KSČM (77 %).

Tabulka 2: Zdroje informací o událostech v roce 1989 podle věku (v %)

	Osobní vzpomínky	Vyprávění	Film, literatura	Média	Škola
15 – 19	0	83	72	88	86
20 - 29	14	87	79	86	73
30 - 44	77	78	72	89	38
45 - 59	93	54	67	86	10
60 +	92	53	66	83	7
Celý soubor	67	68	70	86	34

Pozn.: Dopočet do 100 % u každé kategorie představují odpovědi „ne“ a „neví“

Následující otevřená otázka zjišťovala, z jakého důvodu podle názorů respondentů došlo k sametové revoluci². Strukturu spontánních odpovědí nabízí přehled v tabulce 3.

² Znění otázky: „Proč podle Vás došlo k sametové revoluci?“

Tabulka 3: Proč došlo k sametové revoluci?

Špatná vláda (vláda, které měli lidi dost, odmítnutí zdiskreditovaného normalizačního vedení KSČ, zprofanované garnitury...)	23 %
Rozklad režimu (režim se vyčerpal, rozpadl sám od sebe, nepružnost a neschopnost režimu se změnit, reformovat se, obrodit se...)	18 %
Touha po svobodě a demokracii (odstranění totality, diktatury, vlády jedné strany, změna pol. systému, svobodné volby, svoboda žít, cestovat, mluvit etc.)	17 %
Vnější příčiny (rozpad východního bloku, ztráta zahraniční opory režimu, Gorbačovovy reformy, dělo se to ve všech okolních zemích...)	13 %
Vzpoura „lidu“ (kvůli lidem, studentům, demonstrantům, lid se vzbouřil, lidi se přestali bát, vyšli do ulic...)	6 %
Ekonomické důvody (ekonomická a sociální krize, zaostávání za světem, dluhy, nedostatek zboží, fronty, nutnost ekonomických reforem)	3 %
Dohodnuté divadlo („střídání strážů“, nešlo o revoluci)	2 %
Aktivity disentu	2 %
Obnovení kapitalismu (likvidace socialismu, komunismu v Evropě...)	1 %
Majetkový převrat (změna majetkových poměrů, soukromé vlastnictví, privatizace...)	1 %
Zájem západních zemí (bylo to řízeno ze Západu...)	1 %
Jiná stanoviska	3 %
Neví	10 %
Celkem	100 %

Součet ve sloupci 100%

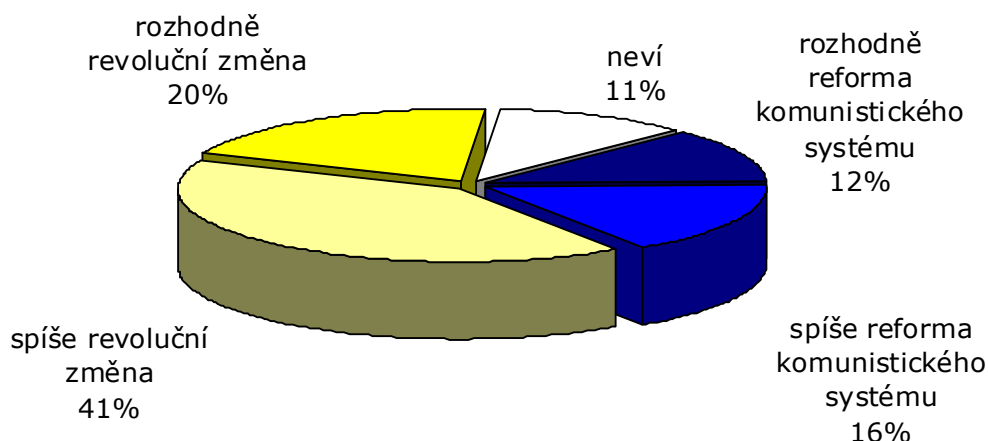
Z přehledu v tabulce vyplývá, že důvodem sametové revoluce pro nejvíce občanů bylo vnitřní vyčerpání a diskreditace předlistopadového režimu – tuto interpretaci zmínily více než dvě pětiny dotázaných (celkem 41 %). 17 % poukázalo na touhu lidí po svobodě a demokracii, 13 % vzpomnělo vnější geopolitické změny (rozpad východního bloku), 6 procent si vybavilo „vzporu lidu“ a 3 % respondentů poukázaly na ekonomické příčiny pádu režimu. Ostatní uváděné důvody byly zastoupeny pouze minimálně a vzhledem k celkově velké rozmanitosti odpovědí nelze u jednotlivých faktorů nalézt žádné významnější sociodemografické diference.

Série několika dalších otázek mapovala názory českých občanů na tzv. sametovou revoluci na základě určitých dichotomických kategorií, které v uplynulých letech byly součástí politického a mediálního diskurzu a rovněž se v různých modifikacích objevovaly i v rozličných sociologických výzkumech.

První otázka se pokusila rozkrýt postoje respondentů k účelu roku 1989, konkrétně k tomu, zda hlavním smyslem tehdejších společenských procesů byla reforma komunistického systému a nebo revoluční změna (viz graf 1)³.

³ Znění otázky: „V souvislosti se sametovou revolucí se často vyskytují různé názory na to, co bylo jejím hlavním účelem. Myslíte si, že hlavním účelem sametové revoluce byla reforma komunistického systému, anebo jejím cílem byla revoluční změna?“

Graf 1: Byl rok 1989 revolucí nebo reformou komunistického systému?

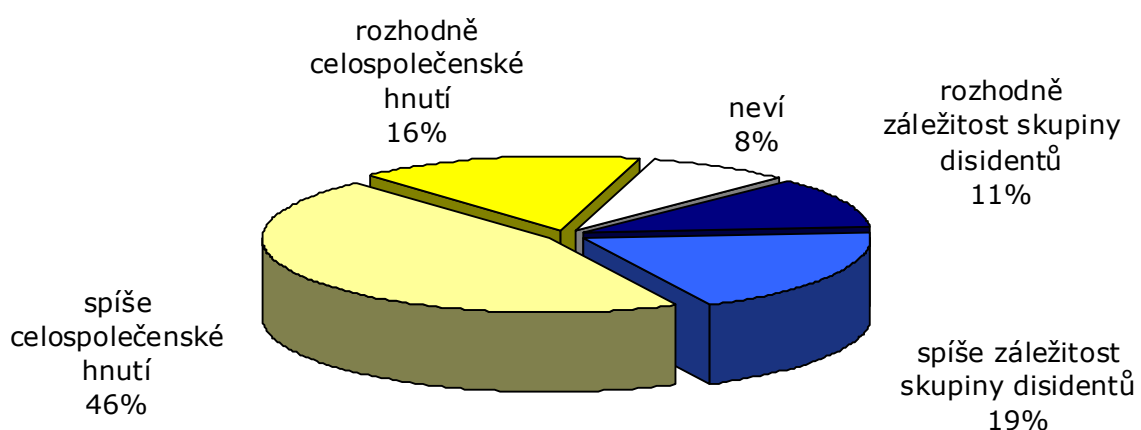

Z grafu 1 je patrné, že většina, 61 % dotázaných, se domnívá, že cílem sametové revoluce byla revoluční změna, naopak 28 % dotázaných, se přiklání k názoru, že se jednalo o reformu komunistického systému.

Reformu komunistického systému coby účel sametové revoluce častěji uváděli přívrženci ČSSD (38 %) a dotázaní starší 60ti let (36 %). K pojetí sametové revoluce jako skutečné revoluční změny se nadprůměrně často hlásili především sympatizanti ODS (78 %).

Další perspektiva se snažila rozkrýt nakolik je sametová revoluce vnímána jako záležitost skupiny disidentů na straně jedné, resp. celospolečenské hnutí na straně druhé (viz graf 2)⁴.

Graf 2: Byla sametová revoluce celospolečenským hnutím nebo záležitostí disidentských skupin?

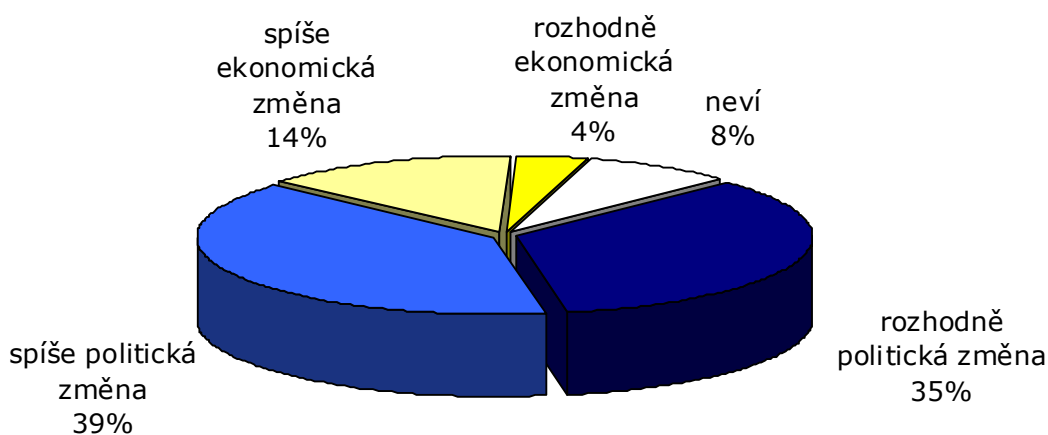
⁴ Znění otázky: „Také dochází k neshodám, zda sametová revoluce byla záležitostí skupiny disidentů, nebo byla celospolečenským hnutím. Podle Vašeho názoru to byla...“

Z grafu 2 plyne, že bezmála dvě třetiny oslovených (62 %) se domnívají, že sametová revoluce byla celospolečenským hnutím, necelá třetina (30 %) ji považuje spíše důsledek činnosti disidentských skupin.

Za celospolečenské hnutí považují sametovou revoluci častěji příznivci ODS a TOP 09 (78 resp. 77 %), dotázaní s dobrou životní úrovní (71 %), lidé s vysokoškolským vzděláním (80 %), ekonomicky aktivní (67%), vedoucí zaměstnanci (79 %) a podnikatelé a OSVČ (81 %). Naproti tomu za záležitost disidentských skupin je častěji považována mezi příznivci KSČM (62 %) a ČSSD (39 %), dále mezi lidmi staršími 60ti let (43 %), oslovenými se špatnou životní úrovní (42 %) a důchodci (41 %).

Následující otázka zkoumala postoje respondentů k tomu, zda cílem sametové revoluce byla primárně změna politická, nebo změna ekonomická (viz graf 3)⁵.

Graf 3: Byla cílem revoluce politická nebo ekonomická změna?

Jak naznačuje graf 3, ve veřejnosti jednoznačně převládá názor, že sametová revoluce měla dominantně politický charakter. Tento názor sdílejí asi tři čtvrtiny respondentů (74 %), naopak necelá pětina (18 %) se domnívá, že cílem listopadu byla především ekonomická změna.

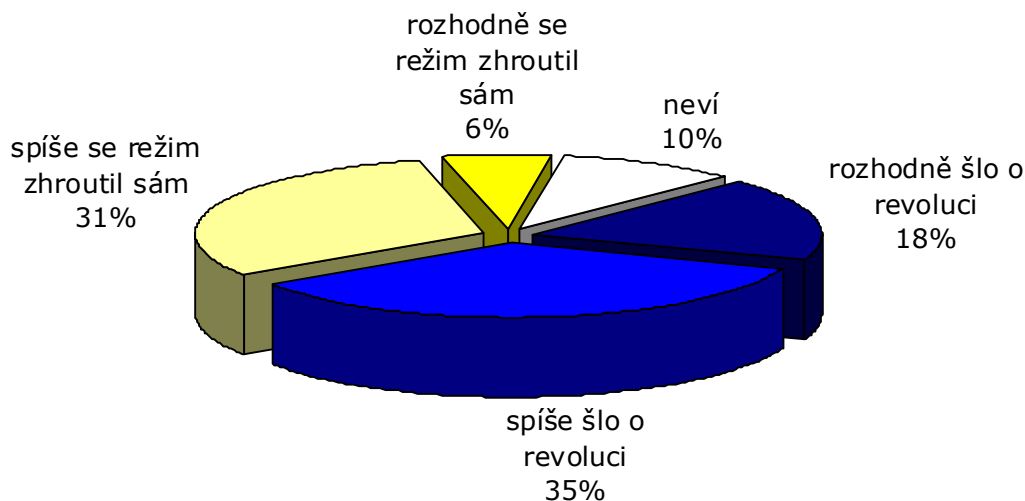
Z hlediska klíčových sociodemografických diferencí je pojetí sametové revoluce jako politické změny nadprůměrně zastoupeno mezi dotázanými s dobrou životní úrovní a potenciálními voliči ODS (shodně 83 %). Názor, že sametová revoluce byla především ekonomickou změnou je častější u přívrženců KSČM (33 %) a dotázaných se špatnou životní úrovní (26 %).

Závěrečná otázka se zaměřila na to, do jaké míry lidé vnímají sametovou revoluci jako autentickou revoluci na straně jedné nebo zda považují listopadové události za prosté zhroutilí komunistického režimu (viz graf 4)⁶.

⁵ Znění otázky: „Co bylo podle Vás hlavním cílem sametové revoluce? Byla to politická změna, nebo ekonomická změna?“

⁶ Znění otázky: „Někteří lidé také říkají, že sametová revoluce byla skutečnou revolucí. Jiní říkají, že komunistický režim se zhroutil sám. Jaký je Váš názor?“

Graf 4: Byl režim „poražen“ revolucí nebo se zhroutil sám?

Z grafu 4 je patrné, že ve společnosti převažuje názor (53 %), že sametová revoluce byla skutečnou revolucí, naopak necelé dvě pětiny respondentů (37 %) se přiklání k tomu, že se komunistický režim zhroutil sám.

Názor, že sametová revoluce byla skutečnou revolucí, je charakterističtější především pro potenciální voliče ODS (67 %). Příznivci ČSSD (46 %) a oslovení starší 60ti let (45 %) se naproti tomu častěji domnívají, že se režim zhroutil sám.

Jak již bylo uvedeno, sametová revoluce je většinou populace vnímána jako celospolečenské hnutí, nikoliv jako exkluzivní záležitost disidentských skupin. Další otázka se v dané souvislosti pokusila podrobněji rozkrýt, jakou podporu podle veřejnosti politické změny v r. 1989 měly (viz tabulka 4)⁷.

Tabulka 4: Jakou měla změna režimu podporu? (v %)

Celé společnosti	11
Většiny národa	61
Jen mezi některými skupinami lidí	22
Neměla vůbec žádnou podporu	1
Neví	5
celkem	100

Více než desetina respondentů (11 %) se domnívá, že listopadová změna měla podporu celé společnosti, více než tři pětiny (61 %) má za to, že podporu nacházela u „většiny národa“. 22 % zastává názor, že sametovou revoluci podporovaly jen některé skupiny lidí a zcela zanedbatelný podíl respondentů se domnívá, že neměla vůbec žádnou podporu.

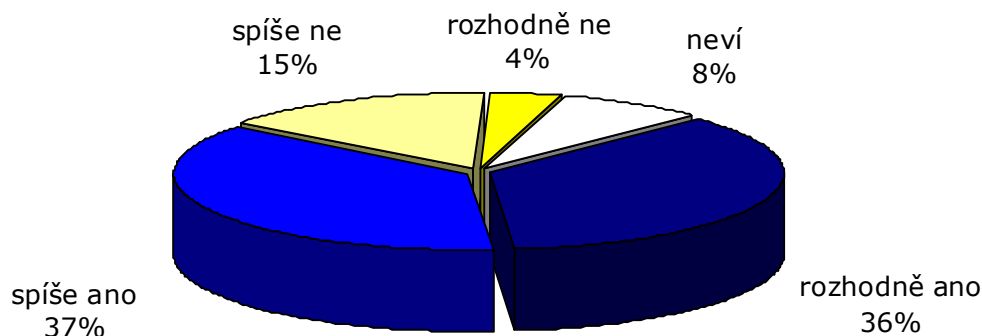
Názor, že sametová revoluce měla většinovou podporu tehdejší společnosti (součet odpovědí „celé společnosti“ a „většiny národa“) je příznačný pro elektoráty ODS a TOP 09 (shodně 87 %), dotázané ve věku 30 až 44 let (82 %), respondenty s dobrou životní úrovní (84 %), lidi s vyššími stupni vzdělání, tj. úplným středoškolským (80 %) a vysokoškolským (89 %), dále ekonomicky aktivní (77 %) a vedoucí zaměstnance (90 %). Mezi dotázanými, kteří marginalizují společenskou podporu změny režimu (součet odpovědí „jen mezi některými skupinami lidí“ a „neměla vůbec žádnou podporu“), jsou častěji zastoupeni zejména příznivci KSČM (65 %) a také dotázaní starší 60ti let (38 %),

⁷ Znění otázky: „Domníváte se, že změna politického režimu v roce 1989 měla podporu...“

respondenti se špatnou životní úrovní (39 %), ekonomicky neaktivní (27 %), a důchodci (36 %).

Poslední otázka bloku zjišťovala, zda dnes má význam připomínat si události sametové revoluce (viz graf 5)⁸.

Graf 5: Má význam připomínat si dnes události sametové revoluce?

Přesvědčivá většina veřejnosti (73 %) se přiklání k názoru, že má ještě dnes význam připomínat si události sametové revoluce, pouze necelá pětina (19 %) se domnívá, že to význam nemá.

O významu připomínání si listopadových událostí jsou častěji přesvědčeni příznivci ODS a TOP 09 (87 resp. 90 %), lidé ve věku 30 až 44 let (80 %), dotázaní s dobrou životní úrovní (87 %), respondenti s vyššími stupni vzdělání - středoškoláci s maturitou (79 %) a vysokoškoláci (86 %) - a vedoucí zaměstnanci (93 %). O významu připomínání si roku 1989 častěji pochybují potenciální voliči KSČM (46 %), respondenti starší 60ti let (30 %), dotázaní se špatnou životní úrovní (35 %), lidé se základním vzděláním (29 %) a důchodci (28 %).

⁸ Znění otázky: „Myslíte si, že má význam připomínat si dnes události tzv. sametové revoluce?“